

AZ

ISKOLAKERT.

A NÉPISKOLAI TANÜGY REFORMJÁT CÉLZÓ HAVI KÖZLÖNY.

Megjelenik havonként egy-
szer 1—2 ivnyi tartalommal.

Szerkeszti és kiadja:

Előfizetési ára egész évre
1 frt 20 kr., félévre 65 kr.A szellemi részt illető köz-
lemények Arad, Adám-uteza
6. sz. a. czimzendők.**Horváth József.**Előfizetési pénzek Arad.
Adám-uteza 6. sz. a. czim-
zendők.**Az év végén.**

Az »Iskolakert« szerencsésen leküzdve mindazon akadályokat, melyek ez évfolyamában eléje gördültek, jelen számmal befejezi megjelenésének első évi pályafutását. Befejezte tehát a legkritikusabb korszakot, mely a hasonnemű vállalat fennállása és megszűnése felett szokott döntenit. A ki ismeri a magyar hirlapirodalom jelességét és termékenységét, a ki tudja, hogy egy magyar tanügyi szaklap, mely a nagy olvasóközönség csak egy töredékének, még pedig olyan töredéknek, mely már silány anyagi helyzeténél fogva a legjobb akarat mellett sem képes nagy mértékben adózni az önművelődés oltárára, van szánva, az önkénytelenül fog némi életrevalóságot tulajdonítani az »Iskolakert«-nek egy évi fenállása után.

Hogy eddigelé győztesnek bizonyult be a harcban, melyet a mostoha körülményekkel vivnia kellett, hogy nem rettent vissza azon akadályoktól, melyek előtte minduntalan felhalmozódtak: egyedül azon tántorithatlan hitnek köszönheti, melyben magasztos célja megerősítette.

Megtörténhetett ez annál inkább, mert midőn az „Iskolakert«-et megindítottuk, sem nyereszkeskedési vágy — a miről még álmodni sem lehetett — sem pedig szerkeszthetőségi viszketeg, sem hirnév-vadászat nem ösztökélt; egy gondolat volt az, mely ezen igénytelen, s egyetlen egy tanügyi lappal versenyezni nem szándékozó vállalatot megindítani bátorított: a néptanító anyagi helyzetének javítása, a népiskola működésének intenzívebb öntudatosságra való ébresztése és a földrögéhez tapadts vérverej-

tékes munkával kenyerét kereső népnek okszerű munkálkodásra való utmutatás.

Megvalljuk igazán — az előbbeni mondatra támaszkodva — hogy politizálni akartunk. Szándékunk volt először a népiskolát mint olyan intézményt feltüntetni, melynek nem egyedül az a hivatása, hogy a nép gyermekét a holt könyv betűire, hanem a tulajdonképeni élet, a létért való harcz abczejére: az okszerű munkára megtanítsa; a tanítót pedig úgy akartuk a társadalomnak bemutatni, mint a nemzeti jólét rugóinak feszítő erejét. Politizálni akartunk és akarunk annyiban, a mennyiben az általános tapasztalás megdönthetetlenül bizonyítja, hogy csak okos, vagyonos és munkás népnek van manap létjogosultsága. S ki veheti zokon nekünk azon hitünket, ha a világ boldogságát az iskolától, mint az orvos az egészséges gyomortól, várjuk.

Hogy az »Iskolakert« ezen első évfolyamában mennyire képesek valánk a kitűzött feladatot megoldani, azt nem tudjuk; annyi azonban bizonyos, hogy hiveink napról-napra szaporodnak, mely körülményt annak tulajdonítjuk, hogy jó uton haladunk. Való ugyan, hogy eddig aránylag véve kevesen sorakoztak az »Iskolakert« körül; de azon kevesek, kik e lap intenczióját felfogták, lelkesedéssel áldozták fel filléreiket ama fönséges eszmék megvalósításáért, melyeket az »Iskolakert« magának élete céljául tűzött ki. Midőn az Iskolakert első évfolyamát befejeznők, igen szoros kötelességünknek tartjuk őszinte köszönetünket kifejezni mindazon uraknak és hölgyeknek, kik lapunkat anyagiilag támogatták, különösen pedig az »Aradmegyei Gazdasági Egyletnek«, mely szép összegű pénzbeli támogatással nagyban könnyítette a kezdet nehézségeit leküzdenünk. — Forró köszönetet mondunk továbbá az igen tisztelt munkatársainknak. Azon készség és önzetlenség, melylyel munkatársaink az Iskolakertet támogatták, engedi reménylenünk, hogy hasonló szívélyességgel jövőre is fognak minket becses munkálataikkal támogatni.

A programmban kijelölt irányt, a mennyire tőlünk csak kitelhetett, igyekeztünk követni; t. i. az iskolai neveléstanítást a közélet feltételeinek ismerésével összekötni. Egészséges, tökéletes népnevelés tanítás — nézetünk szerint — csak akkor képzelhető, ha a szellemi élet minden irányban tudja az anyagot fejleszteni, a mi másképen nem történhetik meg, hacsak a népiskola karöltve a szülői házzal nem szoktatja a gyermeket munkásságra, munkatudásra és takarékoszágra; ha meg nem ismereti vele a természet főbb törvényeit, melyek által egészségét a fogyatkozástól megóvhatja s ennek alapján az értelmiséget és kézbeli ügyességet nem fejleszti.

Minthogy az iskolai takarékpénztárak életbeléptetése ellen leginkább azon érveket hozták fel, hogy a tulajdonképeni pénz-

takarékosságról a gyermekeknél csak akkor lehet szó, ha a megtakarítandó krajczárokat ömagok saját két kezök munkájával szerzik meg; azért igyekeztünk kimutatni, hogy az iskolakertek nagyon is szorosán függnek össze az iskolai takarékpénztárakkal, a mennyiben itt a gyermekek utmutatást nyernek a pénz megkeresésére. Minden falusi tanuló szerezhette magának évenként néhány forintot, ha kellő útmutatást nyerne a háziipar, méhészet és a selyembogártenyésztés terén.

Az Iskolakertet a népiskola reális oldalának közvetítő közegéül akarjuk a tanító kezébe letenni; azonban a népiskolának ideális és tudományos érdekeit is akarjuk szolgálni. — Azért, a tanító üdvös szolgálatot tenne a magyar népnevelésügynek ha időről-időre az iskolakertek szervezéséről, megtörtént intézkedésekről, házi iparról és e téren történt mozgalmakról, a méhészetéről és a selyemtermeléséről az Iskolakertnek tudósításokat küldene be. Az ilyen tudósítások útbaigazítóul szolgálnak a többi kartársaknak és kiváló módon segítenék elő a selyemtermelést, háziipart, a méhészetet, a kertészetet és a takarékpénztárakat.

Hogy az Iskolakert a néptanító összes érdekeit szolgálhassa, elhatároztuk, jövőre »Az Iskolakert Lugasa« fejezet alatt általános neveléstani, neveléstörténelmi, társadalmi, tudományos dolgozatokat nyújtani. Ha körülményeink engedik, mindjárt a jövő év elején kezdjük meg *Szattinger* József munkatársunk jeles tollából »A szocialismus kérdése keresztény szempontból« című dolgozatot közleni.

A népnevelőnek az olyan társadalmi kérdéseket, melyekből tanulja megismerni a létért való harcnak nemeit és aránytalan eszközeit, át kell éreznie, mert a társadalom cselekvőségének hatása jelöli ki a népiskola irányát, vagy legalább sürgeti az időről-időre szükséges reformját.

A neveléstudományból, melylyel igen sok kartárs nem tart érdemesnek bibelődni, oly dolgozatokat akarunk hozni, melyeket a bölcselkedésre nem szorult egyének is figyelemmel olvashatnak és a neveléstaniásnál hasznát vehetik. Különösen szeretnénk cikkeket hozni a lélektan köréből; mert az iskolai tanításnak sikere egyesegyedül a gyermek-lélek ismeretétől függ.

Mindezeknél fogva bátorkodunk reményleni, hogy az Iskolakert t. olvasó közönsége nem apadni, hanem tetemesen szaporodni fog, s hogy a jövő évben munkatársaink száma több ügybuzgó erővel nagyobbodik.

Lapunk ezután nem 12, hanem csak 10 számban fog megjelenni, miután a szünidőt tanulmányozással akarjuk tölteni. Ha azonban annyi előfizető fog jelentkezni, hogy a nyomtatási költségeket fedezhetjük, akkor minden szám 2 ívre fog terjedni.

Meritsünk egyetmást az életből,

vagy

a néptanító mint philanthróp és minta-gazda.

(Vége.)

Minthogy a családi és nemzeti vagyon csak akkor fog gyarapodhani, ha minden ember szeret dolgozni, önmagától értetődik, hogy a népiskolában a munkára szoktatásnak karöltve kell haladnia a literális ismeretekkel. S ebben fekszik tulajdonképen a mvárosi és falusi népiskolának a reformja. Igaz, hogy ezen eljárás és követelés némely tanítóra nézve terhes; de nem kivihetetlen. Erre eklatáns példát nyújt a „Népt. Lapja“ 1881. évf. 34-ik száma, 618-ik lapon K o p n i c z k y János tanító levele, mely következőleg szól: „Négy éve, hogy iskolámnak, mely 20—30 tanulót számlál, $\frac{1}{4}$ hold területű kertet adtak. Nőtlen ember lévén, annak megművelését egyedül tanítványaimnak szántam. Mindegyiknek egy 11 □ m. területű ágyaeskát jelöltem ki, elmondván, hogy annak terményét haza fogják vinni és azért kapott krajezárokat az iskolai takarékpénztárba fogják betenni. Ezt a dolgot megbeszéltem előbb a szülőkkel, minthogy olyan helyen vagyok alkalmazva, hol a nép cselédségből áll, és így a dolgos kezeket nagyon fel tudják használni. Nehogy tehát kifogásuk legyen az ellen, hogy gyermekeik naponkint az iskola kertjében dolgozgatnak s elvonják gyermekeiket az iskolától, azt hoztam fel a szülők fölvilágosítására, hogy gyermekeik munkái által fogjuk megszerezni a nekik szükséges könyveket, irkákat, tollakat, szóval a szülőknek semmire gondjuk nem leend. Ez hatott. Némelyik gyermek ugyan nem járt, de legnagyobb része szorgalmasan működött velem együtt kis kertünkben. Az az öröm tavasz beálltával, midőn tanóra után azt jelentettem ki, hogy menjünk ásni, meglepő volt, mind megannyi ásó után kapott volna, ha lett volna. Milyen szomorú lett arca, akinek mi sem jutott; csakhamar kénytelen voltam mindegyiknek munkát adni, s e miatt eleintén haszontalan dolgot is kellett velök végeztetnem. Később, mikor én is feltaláltam magam, előre gondoskodtam a munkáról. Eszközeink nem lévén, legnagyobbrészt magunk csináltunk, persze olyanokat, hogy minden használat után igazítani kellett. Azért nem csüggedtünk, eszközeink mindig tökélyesbültek; kapa, ásónyél, gereblye, szeméthordó kosár, mind a magunk keze közül kerültek ki. — A mult tanévben egy póttanfolyamon a kosárkötést is jobban megtanultam s a gyékényből készült eszközök készítés módját is elsajátítottam; ez által munkánk egész évre meg lön állapitva. Nyáron most már a kerti munka és vesszőfonás járja, télen pedig a gyékény eszközöket készítgetjük. Öröm nézni a fürge kis népet, mint törí magát hangya módra, hogy az eléje szabott mun-

kát elvégezze. Azt mondhatom, hogy a gyermekek enyéim, nem pedig a szülőké! Tanítványaim már hajnalban, napfeljötté előtt zörgetik ablakomat bebocsátás végett és esti szürkületkor hagyják el az iskolát. Istenem, mily sok rosztól óvódik meg a gyermek a folytonos munka által, nem lévén ideje sem a rosz gondolatokra, sem a béreszek, kondások, bojtárok káromló és ocsmány szavainak hallgatására!

A lélek mindenkor éber, a testügyességi gyakorlatokat játék gyanánt veszi, miért is a könyvekkel igyekszik hamar kész lenni, hogy dolgozhassék. Míg kézi gyakorlataink nem voltak, tanítványaim nagyobb része órákig ült el könyve mellett, míg feladatát megtanulta; és most fél óra elegendő, hogy még egyszer annyit megtanuljon. E gyakorlatok a mondottakon kívül mennyi anyagot nyújtanak a természetrajz és földrajz s végre a gazdaságtanhoz! Tanításom nekem tökéletes mulatság, és alig van egész tanéven át egy keserű óráim

Életre neveltetnek gyermekeim; fel tudják fogni munkálkodásainknak mind szellemi mind anyagi értékét s nem csak jövőben — a mely phrásissal biztatják legtöbben tanítványainkat — hanem jelenleg is elveszik munkáik hasznos gyümölcsét.

Kis kertünk minden év végén kinek, kinek meghozza a maga fáradságának jutalmát, mely tiszta jövedelem gyanánt vándorol az isk. takarékpénztárba. Pénzünket könyvekre sat. s a mi megmarad méhekbe fektetjük, melyek ősz felé nem megvetendő kamatot nyújtanak; és e mellett egy új czélt, a méhtenyésztést — kezdjük valószínűsíteni.

Házi iparunk is csak gyarapítja pénztárunkat: részint az által, hogy saját használatunkra szükséges eszközökért nem kell kiadásokat tennünk, részint pedig egyes sikerültebb munkák eladása által. — Az idén szorgalmas takarékoskodás mellett, bevételeink annyira szaporodtak, hogy 10 frtnyi összeggel az iskolai és népkönyvtárnak alapját is megvetettük. — Négy évi szorgalmunk által 3 czélt értünk el: 1. az iskola és kert felszerelését a szükséges taneszközökkel, 2. iskolai takarékpénztár felállítását, 3. az iskolai és népkönyvtárt, mely már át van adva a nyilvánosságnak. — Ezek mellett mennyi volt a testi és lelki haszon!

Ebből az egy példából lehet látni, milyen kellemessé kell és lehet magunknak tenni azt a különben sokszor oly átkozott iskolát.

Hogy az értelmi fejlettség és munkaképesség még nem elég az ember boldogulására nézve, az önmagától értetődik. Mert mi hasznát veheti az ember értelmiségének vagy munkásságának, ha megőrizni vagy értékesíteni nem tudja?! Azért tehát a néptanító mint nemzetgazdász már az első perctől fog oda törekedni, hogy módokat találjon, miszerint az iskolás gyermekeket a takarékosagra szoktassa. Weisz F. Bernát az iskolai takarékpénztár eszméje nagy horderejű eszme, mely hivatva volna hazánk helyzetét és állapotát

egy generáció alatt gyökeresen javítani. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az iskolai takarékpénztárak eszméje nem éri el célját, ha nem nyújtunk a gyermekeknek éppen oly helyeken, oly községekben alkalmat a takarékoskodásra, melyek a pósta- vagy más takarékpénztáraktól távol esnek. Ezt keresztül vinni nem nehéz; mert az isk. tptárakat még a legtávolabb községekben lehet létrehozni, ha az előjárósággal egyetértünk. A gyermekek által megtakarítandó krajezárokat értékesítés végett átadhatjuk a községi előjáróságnak, mely azt 6% kamat mellett tartoznék értékesíteni és arról külön számodásokat vezetni. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gyermekek által megtakarított pénznek olyannak kellene lenni, a melyet ők magok saját két kezök munkája által szereznének meg; mire legjobb alkalmat nyújt az iskolakert művelése és a házi ipar.

Mint hogy a munkásság iránti hajlamot a gyermek — emberi természeténél fogva — elvesztheti, ha gyümölcsét nem látja, azért mindeu községben, a hol az iskolakert virágzik, az előjáróságnak bizonyos csekély pénzbeli jutalmakat is kellene kitűzni azon fiuk számára, kik az iskola, szülői háznak vagy a falu környékét legtöbb hasznos fával ékesítik. Mert így a gyermekek ösztönöztetve volnának a folytonos munkára és viszonylagosan örködnének, nehogy ültetvényeik elrongáltsanak.

Miután pedig minden vidéknek meg vannak az ő sajátos viszonyai, azért a néptanítónak utána kell gondolkodni, hogy körében, azaz: a falu viszonyaihoz képest tulajdonképen milyen földművelési ágazatokat vagy házi ipari czikkeket kellene és lehetne meghonosítani? S midőn megállapodásra jutott, oly erővel azt aztán üzni, hogy törekvésének ugy saját mint a gyermekek munkálkodására anyagi haszon háromoljék.

Bányai József.

Állattörténetek.

A humanizmus nem csak a társadalmi intézményekre, hanem az állatokra is terjeszti ki figyelmét, s igen is méltányosan. Az embernek, mint a teremtés legmagasabb fokán álló lénynek, tudnia kell, hogy az állatok is épen ugy érzik a fájdalmat, mint az ember, s hogy a gondolkodás végig húzódik az állatvilágon is, a mi a fájdalmat még tűrhetetlenebbé teszi. Ha látjuk, hogy valaki valamely állatot kinez, önkénytelenül meggyökerezik lelkünkben azon gondolat, hogy az illető kinezó műveletlen egyéniség, s az olyan egyéntől megvetéssel szoktunk elfordulni. Művelt államokban országos egyleteket szerveznek az állatvédelem érdekében. Hazánkban is megindult volt mozgalom ezen ügyben; de amint igen sok hasznos intézmény, ugy az állatvéde-

lem is csak mint szalmaláng lobbant fel egy kevés ideig. Sőt a mi éppen felfoghatatlan, hogy a hatósági közegekben sincsen annyi érzés, hogy a szemök előtt lefolyt állatkinzást sok esetben meggátolnák. Azért az állatvédelem csak akkor fog általános elterjedésnek és megszilárdulásnak örvendeni, ha annak az alapját az iskolában fogjuk megvetni. Ezt azonban csak úgy érjük el, ha tanításunk által a nép azon tudatra ébred, hogy az állatok némely tekintetben szintén épen úgy mint az ember számítással cselekszenek. Legalkalmasabb eszköz a népiskolai tanítást az állattörténetekkel felfűszerezni, mit igen szépen a szemléltetésnél alkalmazhatunk. Ennélfogva tananyagul (a gyermekekhez alkalmazott nyelvezen) minden számban fogunk közölni egy-két állattörténetet, azért kérjük a tiszt. kartársakat ezen anyag feldolgozásában minket támogatni.

1. *Egy macska bátorsága.*

Egy (schottlandi) falucskában egyszer egy macska az istálló ajtaja előtt fiaival játszott. Egyszerre csak lecsap egy héja és elragad egy macska fiókot. Erre az anyamacska nagymérgesen ráugrik a héjára s megkezdődött a tusakodás. A héja ugyan elbocsátotta a macskafiókot, hanem az anyamacskára csapott. Ez elejénte nagyon gyöngé volt, mert a héja erős szárnyaival keményen csapkodta, éles csőrével és karmaival pedig mély sebet ejtett rajta, sőt egy szemét is ki vájta. Míg a héja ily czéltalanul a macskát kinozta, addig a vén macska egyik szárnyát lerágta. — A héja tehát le volt győzve, a macska tökéletesen kimerülve. De azért az öreg macska ismételten összeszedte minden erejét, felugrott a héjának a hátára és lerágta a fejét is. Nem figyelt a macska az ő sebeire, kivájt szemére és kínos fájdalmaira, hanem sietett beteg és megsértett fiához, melyet a vértől megnyalt és kezdett neki dorombolni, mintha semmi sem történt volna. — *Ebből azt tanuljuk, hogy a macska bátor állat s nagyon szereti fiait.* (Opperl, die Thiergesichten.)

2. *Mennyire szereti a macska a fiait?*

Egy francia úr, Moreau de st. Mery, tartott házában egy macskát, melynek minden évben kétszer fiai voltak. Moreau meghagyta, hogy a macska fiait mindannyiszor dobálják el, azonban nem mind egyszerre, hanem minden nap egyet. — Egyszer hatot fiadzott. A cselédség minden nap egyet elvett s eldobta. Hatodik napra a macska reggel, mielőtt kosarát, melyben fiai voltak, megvizsgálták volna, megfogta az utolsó fiát és urának ágya elé vitte, ott letette és addig nyávogott, míg az úr meg-

parancsolta, hogy a macskafiókat bántani nem szabad. A vén macska azonban nem hitt a cselédségnek, hanem, míg fia fel nem nőtt, minden nap reggel elvitte urának ágya elé s addig nyávogott, míg az úr a macskafiókat meg nem simogatta. — *Ebből látjuk, hogy mennyire szereti a macska fiait.*

3. *A kutya hiúságéről.*

Egy öreg urnak volt egy pudli kutyája. Az öreg ur egyszer rossz emberek által hamisan bepanaszoltatott a törvényszéknél. A bírák börtönbe dobatták az öreget. Sokáig volt a börtönben. Miután a kutya nem juthatott hozzá, a börtön ajtaja elé feküdt le, a honnan akár verték, akár nem, nem távozott. Ha éhes volt, elment néhány percze, valamit keresett magának, falatozott és ismét visszament. Végre az urát a börtönből a bírák elé vezették. A kutya gazdája oldala mellől nem távozott és a törvényszék termében ura lábai elé lefeküdt. A hamisan bevádolt öreget halálra ítélték s kivégeztették; a kutya ott maradt a megholtnál és pedig még akkor is, midőn eltemették. A hü kutya nem akart eltávozni jóltevőjének sírjától. Az öreg ur egyik jószívű barátja megsajnálta a szegény kutyát és házához hozatta. A kutya ugyan valamit evett, de aztán mindjárt visszasetett gazdája sírjához. Az említett jó barát meg akarta menteni a szegény hü állatot, ismét haza hozatta, otthon pedig megkötötte. De a kutya a kötelet elrágta és megint a temetőbe szökött. Oda is vittek neki ennivalót; de nem kellett neki semmi sem s rövid idő múlva szeretett urának sírján adta ki hü páráját. (Oppel.)

4. *A kutya okos.*

Egy volhyniai gróf egyszer vásárra ment lovakat vásárolni. Midőn a vásárról visszatért, utközben elveszítette pénztárczáját 50 darab arannyal. A gróf nem aggódott nagyon; mert vele volt az ő pudlija. A gróf figyelmessé teszi kutyáját, s mondá neki: „Eregyj, keresd a pénzt, elvesztettem a zacskót!” — A kutya szépen leugrott a kocsiról és ment keresni a pénzt; meg is találta. Egy mészáros azonban a kutyát elfogta és magával haza vitte az 50 darab arannyal együtt. A kutya ugyan megmaradt az új gazdánál, de csak addig, míg egyszer vásárra készült. A mészáros 50 drb. aranyat tett ugyanabba a zacskóba, melyet a kutyától elvett, hogy avval majd vásárra megy. A kutya látta a tele zacskót, s midőn a mészáros a szobából kiment, elragadta a zacskót és a mint volt, tele aranyokkal, elvitte haza a volt urának — a grófnak. (Op.)

5. A kutya tanulékony.

Egy ügyes ember egy vásár alkalmával több kutyát mutogatott, melyek számolni és írni tudtak. A számolás akként történt, hogy volt 100 drb. táblácskája, melyeken 1—100-ig terjedő számok egyenkint voltak írva. Ha az ember kérdezte mennyi: $10+15$? akkor a kutya azt a táblácskát hozta elő, a melyen a 25-ik szám volt ráírva. Ha pedig azt kérdezték, mennyi 30 meg 5? akkor azt a táblácskát hozta el, melyen 35 volt írva. Ha azt kérdezték: 56-ból elvéve 8, mennyi marad? — elhozta azt a táblácskát, melyen a 48 volt ráírva. S ily módon sokszorozni is tudtak a kutyák.

Az írást pedig úgy eszközölték, hogy a betük oly táblácskákön voltak, mint a milyenek a betűszekrényben vannak. Ha azt mondták a kutyának, hogy szedje ki pl. a „Fürge“ (a saját nevét) szót, oda ment a szekrényhez és előszedte következő sorban a betűket: F—ü—r—g—e. Ha azt mondták, hogy szedje ki: „Bécs, bor, kenyér“ szókat, ugy minden szót hasonló módon szedett ki. Kisebb nagyobb türelemmel majd minden kutya képes valamit megtanulni.

TÁRCZA.

Néhány szó az emberi gondolkodásról.

(Vége.)

Nagyon nehéz megfelelni azon kérdésre: vajjon a növényeknek is kell-e tulajdonitanunk gondolkodást vagy lelket. A materialisták a növények fejlődésénél és növésénél végbe ment processust a mag vegyi alkata-, az ő alkatrészeinek a felvett anyagok viszonylagos hatása és physikai befolyások által ébresztett processustól származtatják; de ők ezt minden további bizonyítás nélkül állítják. Hogy a növények növekvése csakugyan vegyi processus által történik, azt senki sem fogja kétségbe vonni, hanem a fejlődés szabályszerűségét és czélszerűségét physikai és vegyi erők különben is ismert hatásától nem lehet származtatni, mert az inkább arra mutat, hogy léte és fejlődései alapjául bizonyos magasabb principium, bizonyos vezérlő gondolat létezése szolgált. Azt egyáltalában nem képzelhetjük, hogy valamely növényalak léte alapokául elegendő volna a mag elemi alkatrészeinek vegyülése. Ha látjuk, hogy valamely faj sajátosága daczára az individuumok az éghajlat és a talaj különféleségének ezer meg ezer generációjának sorozatán keresztül magát fentartja, ugy, véleményem szerint, el kell fogadnunk, hogy a nö-

vény csirája bizonyos szellemi előképet a jövő növény eszményét foglalja magában, mely a növést vezérli és a faj típusát fentartja. S ha Darwin elméletének a fajok változásáról hódolunk is, még is el kell fogadnunk ezt, sőt még azt is kell tulajdonítanunk a növényeknek, hogy képesek itélni a felett, hogy az alap milyen változása felel meg legjobban tenyészetőknek.

Sokkal magasabb fokban kell ezt az állatok szervezeti fejlődésénél feltételeznünk: s valóban különösnek tetszik s alig felfogható, hogy miként lehet az állatokat tanulmányozni akarni annélkül, hogy életök folyamatát a gondolkodási működéstől függővé ne tegyük. Csak azáltal, tudni illik ezen gondolkodási alak által. Megmagyarázható valamennyi állati vagy növényi szervezet pl. a falevelek növéseinek megszűnése, miután már az előre kitűzött alakot és nagyságot elérték. Akkor is megszűnik a növekvés és alakulás, amidőn az egyed mindazon physikai és vegyi alkatrészekkel rendelkezik, melyek a további nagyobbodáshoz szükségesek voltak. Ugyanaz áll azon egyedek nagyságáról és élettartamáról is, melyek ugyan a különféle növényi és állati fajoknál nagyon hülönfélék, hanem ugyanazon faj minden egyes individuumánál szigoruan meg vannak határozva s a kijelölt határokon túl ki nem terjedhetők.

Azon vitatkozás, valjon a növényeknek kellene-e tulajdonítani lelket vagy nem, csupán csak szóvita, amennyiben az attól függ, hogy mily értékenyben, szűkebb- vagy tágasabban fogjuk fel a lélekfogalmat. A materialismus nem elegendő arra nézve, hogy az élő jelenségeket megmagyarázhassa, sőt inkább arra kényszerít, — az összes physikai és vegyi erők minden ismert hatályának különfélesége, — hogy a növényben is egy magasabb szellemi principium, tudattalan gondolkodás működését elfogadjuk és elismerjük, a mi minket erre kiválóan kényszerít, nem egyéb, mint a történendőnek czélszerűsége.

Mi nem képezhetünk magunknak fogalmat arról, mily módon képes ily szellemi principium a növekvést kormányozni; hanem az ösztönt vagy az emberi gondolkodás hatását épen oly kevésbé tudjuk magunknak megmagyarázni, s ezen nehézségekkel mindenütt találkozunk. Némely jelenség talán felfoghatóbbá válik, ha azt elfogadjuk, hogy a szellemi principium azon tartalommal bír, hogy az éltető nedvek áramlatát ide vagy oda tereli, azokat egyik helyen megerősíti, másikon pedig gyöngíti vagy megakadályozni igyekszik. Erre nézve az analogiát ugy az emberi, mint az állati szervezetben találjuk. Az akarat képes majd emez majd amaz izmokat mozgásba hozni, működésöket megerősíteni, meggyöngíteni vagy pedig megakadályozni; a figyelem azonban képes a szervezetnek tetszés szerinti részére kiterjedni, a gondolkodás pedig akár hangok által, akár írásbelileg kifeje-

zett szavakban, akár jelekben vagy arczkifejezésekben nyilvánulhat. Hasonlólag működnek az érzetek és az indulatok az izmokra és kiváltképen a vérkeringésre és az elválasztásra. Minden indulat megváltoztatja a szív mozdulatait, (illetőleg a vérkeringést. Ref.) és pedig vagy megerősíti vagy gyöngíti, vagy gyorsítja vagy lassítja azokat, míg végre hirtelenül megszünteti; némely érzetek azonkívül helyileg, bizonyos véredényekre, vértolulás előidézésére sat. vannak befolyással.

Az érzetek tagadhatatlanul befolyanak különféle kiválasztásokra: ugymint: a könnyek, nyál, izzadság, epe sat. kiválasztására. A nyál szaporodást, apadását vagy átváltozását, amint azt *Bernard* megfigyelte leginkább az erősebb vagy gyöngébb véráramlat tételezteti fel, t. i. a véredények tágulása vagy összehurcolása folytán, a mi pedig a különféle edényidegek befolyása által történik. A növényben ugyan semmiféle idegeket vagy azokhoz hasonló szervezetteléket, melyekben gondolatok és érzetek, mint például az emberi és állati szervezetben szabadon mozognak, nem találunk. De hogy miként történik az, hogy az akarat szabad választása szerint majd ezen, majd azon idegágazathoz juthat, előttünk olyan megmagyarázhatatlan, mint a növény növekvése. Ha vizsgáló szemmel a szervezeten természetet tekintjük tapasztaljuk, hogy mindenütt oly intézményekkel találkozunk, melyeknek czélszerűsége, a növények, állatok és az ember elszaporodása nézve szembetűnő. Ide tartoznak: a nap éltető sugarai, a föld mozgása és tengelyének állása, a víznek elpárolgása és általános elterjedése az esőzés lég- és tengeráramlatok által, a víznek a megfagyás általi kitágulása sat. Az élettelen természeti testek lényegesen az által különböznek az élő testektől, hogy céljaikat elvégzik annélkül, hogy belső czélok által működésre ösztönöztetve volnának. Az élettelen testek inkább abszolút, vak szükség következtében működnek annélkül, hogy tudnák, mit tesznek, egészen közömbösen az iránt, valjon az által a befolyásokat fentartják vagy tönkre teszik, vagy pedig valjon önmagok létét biztosítják vagy pedig végkép elpusztulnak. Az élettelennek működését valamely gépezettel hasonlíthatjuk össze, melyben minden kerék a maga czélját teljesíti annélkül hogy benső ösztön vagy bensőleg ébresztett eszmecselekvésre kényszerítené. A szervezeten természet akként viszonlik a szerves természethez, mint a *gondolat* az *öngondolkodóhoz*. Az összességben uralkodó czélszerűség és a természeti erők harmonikus összműködése feljogosít és kényszerít minket arra, hogy e mindenségnek gondolkodó **Alkotóját** elismerjük, kinek minden tért elfoglaló gondolatai a világot kormányozzák, s mint *Hegel* mondja, mindenben a tulajdonképi élet repraesentálják, s a jelenlevőt áthatják és fentartják.

VEGYESEK.

E számhoz póstai utalványokat melléktünk. Tisztelettel kérjük olvasóinkat sziveskedjenek minél előbb megújítani az előfizetést, hogy a nyomtatandó példányok száma iránt kellő időben tájékozva legyünk. Egyszersmind kérjük a hátralékokat e hó közepe tájáig beküldeni, hogy a könyvnyomdatulajdonossal szemben levő kötelezettségünket leróhassuk.

Tanítói áthelyezés. *Princz* Fidél, jelesen képzett fiatal tanító Zsigmondházáról, hol igen csekély fizetése volt, Maros-Szlatinára, a Munk által szervezett új iskolába helyeztetett át, a hol a postamesteri teendőket is végzendő. Fizetése leendő: lakáson és fűtésen kívül 740 forint. A Zsigmondházán *Varjassy* Arpád kir. tanf. lankadatlan ügybuzgalma által létrejött népiskolát, mely zsufolásig tele van s melynek a német lakosság között missziói rendeltetése van, Szedlárík László volt szapáryligeti tanító veszi át.

A tanügyi szakfelügyelet ellen nyilatkozott a zalamegyei tanító-egylet a f. é. augusztus 23-án tartott nagygyűlésén. A tanítónak igazán nehezen esik, midőn kénytelen önönmagára az ítéletet ráolvasni. A magyar néptanítósnak egy óriási része ellenzi a szakfelügyeletet. Miért? hiszen éppen ellenkezőleg kellene cselekedni, nem ellenezni, hanem sürgetni kellene a szakfelügyelőség szervezését, habár igaz, hogy egészen felesleges, és csak az adózó nép terhére van; de legalább azért, hogy legyen a néptanítónak is bizonyos evan- cementja. Hogy a magyar tanítósnak ezen tekintélyes része oly hevesen ellenzi a szakfelügyeletet, annak bizonyos nyomós oka lehet. Azt fel sem lehet tételezni, hogy az ellenkező tábor mind olyan egyénekből állana, kik csak azért ellenzik a szakfelügyeletet, mert nem teszik meg kötelességeiket s azért félnének talán, mert van valaki, aki az üggyhez ért, s így csakhamar kideríthetné a turpiságot; hanem leginkább azért, mert féltik az ügyet, tudván azt, hogy a buzgó tanítónak nincsen szüksége felügyelőre, sőt hogy ezen intézmény a tanítót működésében inkább gátolja, mint elősegíti. S tény, hogy a tapasztalat az ellenkedők pártján van, mert a hol eddig az ilyen szakfelügyelőség szerveztetett, ott sem megy nagyon előre a tanügy; ott a tanítók között az egyetértés felbomlott; mert a jobb közérzés elérése végett némelyek egyik-másik társuk ellen hamis vádlókká is képesek voltak fellépni s nem átalották a humanismust — a lelkiismeretet sutba lökve — kikaczagni s a becsületérzetet lábbal

taposni De mi szörnyűbb: nem szégyenlették magukat bérenczek módjára segédkezet nyújtani egyik-másik kartársuk nemtelen üldözésében. A behizelgés és dicsőítő zsoltárok zengedezése által a szakfelügyelet mellett lehet az iskola szentélyéből priváta áru-csarnokot csinálni és bármily törvényteleniséget elkövetni; mert azok, kik nem képesek elpirulni, biztosok lehetnek abban hogy a szakfelügyelőség köpönye minden bajtól megmenti őket. Ezt a tanítók nagy része nagyon is érzi, s azért harcol ezen szükségtelen, sőt egyenesen **káros** intézmény ellen.

A Háromszékmegye kir. taufelügyelőjének novemberhavi jelentéséből a következőket tartjuk hasznosnak az „Iskolakert“ olvasóival közölni: „Irodám kívül egy hetet töltöttem el. Ez idő alatt először részt vettem az 1872. szeptember 2-án kelt min. szabályrendelet utasításánál fogva a megyei tanítótestületnek Kézdi-Vásárhelytt tartott évi rendes közgyűlésében. Örömmel tehetek jelentést úgy a tanítótestület derék munkásságáról, mint az ezt méltató figyelemről, mit a gyűlés folyamában tanusított Kézdi-Vásárhely város hatósága és közönsége. Tanítótestületemet a szakszerű önképzés terén és hivatásának társadalmilag is érvényesítesítése szép munkájában egyiránt törekvőnek, előhaladónak ismertem meg. Tevékenységük egyik iránya a tekintetes közigazgatási bizottság elé terjesztett s mindjárt előadandó kérvényben nyer kifejezést. A többi tárgyalás is komoly megfontoláson és meleg egyszerűen érlelt megállapodásokra vezetett. A tanítók önképző és önkormányozó munkássága közben jól bevált kísérletet tettem néhány tárgyalásra került methodikai, didaktikai és paedagogiai utasítás publikálásával: azoknak egyértelmű fölfogása, félreértés vagy meg nem értés esetén azonnal megmagyarázása és készségesen, örömmel elfogadása elég biztosíték, hogy az iskolákban alkalmazásuk ezeltudatos, komoly és buzgó lesz, a mit írásos utasítások megadása esetén ily általánosságban alig remélhettem volna.

Az életnek nevelő gyakorlati oktatás egyik legalkalmasabb eszközét az iskoláknak megszerezni, másrészt úgy a tanítóknak, mint a vezető befolyásuk alatt levő népnek szerény jövedelmi forrásait egy kutfővel gyarapítani hivatott a tanító-testületi közgyűlés azon elhatározása, *hogy méhes-egyesületet alakít, a méhészet, selyemtenyésztés, esetleg fokozatosan továbbfejlesztve az iskolakert egyéb hasznos és nemes foglalkozásainak, úgy az iskolában, mint az életben rendszeres és okszerű művelésére.* A méhészet anyaga a megyeszerte található régi kasok népében, meg az erdők s rétek flórájában megvan; a selyemtermelés első kellékét, az epercserjét minél tömegesebben tenyészteni és terjeszteni már vállalkoztak tanítóim, kiknek támogatására kikertem és bizonyosan meg is fogjuk nyerni Bezerédy

Pál orsz. selyemtermelési miniszteri meghatalmazott urnak apostolkodó buzgóságát, a tankerületnek pedig bárki leszen vezetője, hivatali és hivatásbeli kötelességet teljesítend a tanítók és a nép anyagi jólétének ez új egyesület munkakörében is emelésével.

A tanítók anyagi helyzetének javítására több más megállapodást is enunziált a közgyűlés, a melyet azonban inkább akademikus jellegűek. Gyakorlati és kegyeletes volt a tanítótestület egy estélyrendezése, mely míg egyrészt br. Eötvös József halhatatlan érdemeinek hódolt a nevét viselő egyletről megemlékezéssel, másrészt a tanítók gyermekei nevelésére gyűjtött Eötvös-alaphoz 100 frt tiszta jövedelem fölajánlásával járult. A gyűlés másik kegyeletes ténye az elhatározás, hogy a népnevelés nagyérdemű vezérének, Gönczy Pál vallás- és közoktatási m. kir. miniszteri államtitkár urnak 50 éves tanítói jubileumát megünnepelni fogja.

Megyei tanszermuzeum. A háromszéki kir. tanfelügyelő, *Eötvös K. L.* ur kezdeményezése folytán Háromszékmegyében tanszermuzeum szerveztetik. Azért az illető megyei tanfelügyelő kibocsátott egy felhívást, melyben megkeresi az érdekllett feleket, hogy egy-egy példányt a tanszerek és tankönyvek kiadványaikból a tanszermuzeum számára küldjenek be. A tárgyak Szepsi-Szentgyörgyön székelő kir. tanfelügyelőséghez szállítandók.

Csokonai ünnepély. F. é. október hó 16. án tartották meg Csurgón a Csokonai ünnepélyt, melyen az akadémiai és a Kisfaludy társaság képviselőin kívül számos vendég jelent meg. Az ünnepély délután három órakor vette kezdetét a „Hymnusz“ első versszakának eléneklésével, mire következett dr. *Vida Károly*, főgymn. igazgató megnyitó beszéde. Ezt követte *Kondor József* emlékbeszéde: „Csokonai Somogyban“. Két főgymnáziumi tanuló szavalt, s az intermezókat orgonajátékkal kísért énekekkel töltötték ki. Az ünnepély „Hazádnak rendületlenül“. . . című énekkel záratt be. Este társas vacsora volt, melyen számos felköszöntőt mondtak. Az egész ünnepély a Csurgón megjelenő „*Iskolai szemlé*“-ben van leírva, melyre t. olvasóink figyelmét ezuttal felhívjuk.

Az egészségtan tanításának ügyében a vallás- és közokt. miniszter ur ő nagyméltósága 35028/887. sz. a. kelt rendelete szerint az egészségtan tananyaga a népiskola egyes osztályaira eddigelé azon okból nem osztatott fel, miután ezen tárgy nem önállóan, hanem a tanítás többi tárgyaival kapcsolatosan részletenként akkor tárgyalandó, mikor arra alkalom kínálkozik.

Ezen oknál fogva az egészségtan tananyagának osztályonkénti megállapítása a jövőre nézve sem kívánatos, minthogy ebből csak az következne, hogy a tanítók e tárgynak a többi tantárggyal való kapcsolatát mellőzvé, azt rendszeres száraz kivonatban tanítanák.

Minélfogva az egészségügyi ismeretek tanítása a beszéd és értelemgyakorlatok, a környékleírás, a természetrajz és természettan

körében előforduló és arra alkalmas ismeretekhez fűzessék, azonkívül pedig a dr. Széll által irt és a miniszter ur ő nagyméltósága által kiadott „életmentés és egészség-tan“ czimű könyvecske olvastatása és magyarázása által a korábban elszórtan közlött egészség-tani ismeret az elemi iskola felsőbb osztályaiban összefoglaltassanak és megszilárdíttassanak.

IRODALOM.

A babonáról. Sirisaka Andor pécsi tanító »A babonáról« czimű népkönyv szerzője lapunk útján tudatja a t. olvasó-közönséggel, hogy ezen népkönyvének első kiadása, mely 3000 példányban jelent meg, teljesen elfogyott. Több oldalú fölszólításnak engedve, a mult év vége felé könyvét újból kiadta. E második kiadás is — miután csak pár száz példányban nyomott — elkelt. Szerző tehát ismét új kiadást adott ki művéből. E harmadik kiadásból — melyhez egyszersmind mellékelve vannak azon szép birálatok és ismertetések, melyek e kis népkönyvről az elmúlt évben a lapokban megjelentek — egy példány lapunknak is beküldetett. A most említett melléklet áttekintése után meggyőződünk, hogy e jóra való s minden esetre pártolásra és terjesztésre érdemes népkönyvről a hazai összes magyar lapok igen kedvező kritikát közöltek. A lehető legmelegebben ajánljuk e kis művet mindenkinek, de különösen a papok, tanítók, jegyzők s általában mindazok szíves figyelmébe, kik a babonás köznép és az ifjúság fölvilágosítását szívükön hordják. — Egy példány ára csak 50 kr. Tömegesebb megrendelésnél 40 kr. A megrendelés legczélszerűbben posta-utalványon eszközölhető, szerző czimére : Sirisaka Andor tanító. Pécs, Ágoston-tér 1. sz.

Anyósok könyve. Sirisaka Andor, pécsi tanító előfizetési felhívást bocsátott közre a fenczimzett, illusztrált humorisztikus műre. Az előfizetési ára egy forint, s magára a szerző-kiadóra czimezendő. Sirisaka Andor művének megírásáról a következőket mondja:

»Művem megírásánál nagy segítségemre voltak — néhány fővárosi jeles irón kívül — Feiler Mihály, Haksch Lajos, Lenkei Lajos és Várady Ferencz pécsi hírlapszerkesztők, Rónaky Kálmán, és még többen, kik közel egy tuczat kisebb-nagyobb tréfás anyos-beszélyke-félét bocsájtottak rendelkezésemre.

Az »Anyósok Könyvé«-ben lesz ezen kívül körülbelül 200 anyós-adoma s mintegy 300 velős szellemszokra: bölcs mondások, gondolatok, hasznos tudnivalók, jó tanácsok, átkok és szitkozódások, kérdések és feleletek, tövisek, bolond gombák, torpedók, frissítők, kedélyeskedések, nyájaskodások, csipkedések, tromfok, forgácsok, szilánkok, eszmetöredékek, apróságok, ve-

gyesek, egyvelegek, különfélék, — egész halmaza lesz e műben szép rendben összefoglalva és rendetlenül szétdobálva : az első-től az utolsóig mind mind az — anyósokról.

Szóval e könyv tartalma teljesen hű tükre lesz az anyósoknak s azt nagy-élvezettel olvashatja mindenki, a házasulandó és nős ember egyaránt.

Az »Anyósok Könyve« az előfizetési fölhevással azonos papíron, igen izléses kiállításban 9--10 ívnyi (127—160 l.) terjedéssel fog megjelenni, — gazdagon illusztrálva a »Veréb Jankó« pécsi élcslap képeivel s számos hazai művész által készített rajzzal. Közel száz diszes kép lesz benne. A mű december elején fog napvilágot látni s a t. előfizetőknek átadatni, illetve bérmentve elküldetni.«

Beküldetett. *A magyar nemzeti irodalom* újabb és jelesebb termékeinek jegyzéke. Kaphatók Franke Pál (ezelőtt Grimm Gusztáv) könyvkereskedésében. Budapesten IV. ker. hatvani utca 2. sz. Ezen jegyzék egyszerű megkérésére bárkinek szívesen megküldetik.

Fontos a szőlős gazdákra. Maurer János: Első amerikai szőlőtelepéről szóló árjegyzéknek első kiadása egészen elfogyott. Ez annak a jele, hogy ezen telep iránt az érdeklődés nagy. A t. kartársak szolgálatot tesznek falujokbeli szőlős gazdáknak, ha őket Maurer J. (Kassán) amerikai szőlőtelepére figyelmesekké teszik, honnan a szükséges phylloxera-ellentálló anyagot beszerezhetik.

Szerkesztői üzenetek.

B o h á e s János, éneklész tanító urnak, Derzsen. Az „Iskolakert“ összes számait elküldöttük. Reméljük, hogy lapunkat ismertetni fogja azon a vidéken. — Tek. R. P. S. urnak, Bpesten. Hogy Aradon miért szüntették meg a váltakozó-rendszert, azt nem lehet egy pár sorban megmondani. Ennek a történetnek tanulságos oka, vagyis háttere van. A jövő évfolyamban esetlegesen közlendő „Kor- és Jellemrajzok Aradváros népnevelésének történetéből“ című dolgozatomban e fontos ügyet részletesen és behatóan fogom tárgyalni. — Tek. K o v á c s K. tan. urnak, Szászberek. A dolgozatot megkaptam. A végét nem fogom közölni, mert reclannak tartanak. A meleg érdeklődést köszönöm. Nagy reményünk van, hogy az „Iskolakert“ lassankint csak kinövi magát. — Szíves üdvözetem! — Tek. P r i n c z Fidel tanító urnak, Maros-Szlatinán. Gratulálunk az új állomáshoz. Azt hisszük, hogy ottan több ideje lesz az íráshoz s hogy az ottani iskolai és iskolakerti állapotokról küld némi leírást. Talán Lupucz György urat, az ottani gk. tanítót, kivel ismeretségben vagyunk, ügyünknek szintén lehetne megnyerni. Szívélyes üdvözetünk!! — Tek. B. Kr. tanító urnak, Zala-Koppány. A levelet megkaptam. Ott voltam; az öreg beteges; a másiktól nem említett semmit Vegyen egy harmoniumot és gyakorolja az egyházi énekeket, a kántorság többet hoz a konyhára. Az iskolakertet küldöm. Szerezzen ott nekünk híveket. Üdvözet!

AZ
ISKOLAKERT.

A NÉPISKOLAI TANÜGY
REFORMJÁT CZÉLZÓ
HAVI KÖZLÖNY.

SZERKESZTI ÉS KIADJA
HORVÁTH JÓZSEF.

DECZEMBER HAVI SZÁM.

Előfizetési ára egész évre 1 frt 20 kr., félévre 60 kr.

MEGJELEN HAVONKINT EGYSZER.

ARAD, 1887.
SZÉCHENYI IRODALMI INTÉZET NYOMDÁJA.